

Kněžky? Nutná budoucnost katolické církve

SPISOVATELKA **KATEŘINA TUČKOVÁ** O DUCHOVNÍM HLEDÁNÍ, SÍLE PŘESVĚDČENÍ A URPUTNÉM BOJI ZA SVOBODU

ERIKA ZLAMALOVÁ
publicistka

V těchto dnech přichází do prodeje nový román Kateřiny Tučkové. Spisovatelka, dramatička a kurátorka psala podle svých slov knihu *Bílá Voda* s přestávkami deset let, během nichž však nezahálala, stačila vydat *Fabriku*, příběh textilních baronů z moravského Manchesteru, knižně a posléze také na divadelních prknech představit hru *Vitka*, vzniklou na motivy života brněnské hudební skladatelky a dirigentky Vítězslavy Kaprálové, přispěla k sepsání souboru medailonů *Hrdinky / Příběhy významných českých žen*, přivedla na svět dvě děti a mezi tím vším ještě stačila vystavět literární svět pro hrdinku své nové knihy, svéráznou řeholnici Evaristu.

Román Bílá Voda jste věnovala příběhům řeholnic, které měly být po rozpuštění klášterů a mužských řeholních řádů v Československu v roce 1950 také „zlikvidovány“. Co vás k tomuto tématu přivedlo?

Skutečnost, že o perzekuci řeholnic za minulého režimu se tak málo mluvilo. Připadalo mi nespravedlivé, že ty ženy platily ztrátou svobody za to, že chtěly být věrné své víře, a o jejich oběti se toho pořád málo ví. Když jsem navštívila hřbitov v Bílé Vodě, kam byly během půl století internace pohřbívány ty, které byly do tamního kláštera sestěhovány v rámci *Akce Ř*, bylo rozhodnuto. To místo na mě zapůsobilo tak silně, že jsem se k němu v myšlenkách vracela celou dobu, co jsem na knize pracovala.

V titulu jste užila název nejsevernější obce Olomouckého kraje, kolem níž na severu a na západě probíhá hranice s Polskem. Právě v Bílé Vodě byl jeden z největších internačních klášterů v zemi, kde byly řeholnice v září 1950 shromážděny. Jak fungovaly v těchto podmínkách?

Zpočátku tu našly skutečně zoufalé zázemí. V první vlně sem bylo převezeno asi dvě stě řeholnic z jedenácti řádů, musely se vměstnat do vybydlené-

ho objektu stavěného navíc pro mnohem menší počet obyvatel. Nefungovala elektřina, nebylo čím topit, okna byla vysklená a chyběl nábytek. Sestry, včetně těch starých a nemocných, tu musely spát v přeplněných celách na zemi, ty praceschopné se musely rychle postarat o stavební úpravy. Od počátku musely také pracovat v lese a na poli, aby si vydělaly na obživu. V jednapadesátém roce byly od řádů odtrženy novicky, které byly nasazeny na práce v pohraničních továrnách, představené zase byly odvezeny do internace v Hejnicích. Komunistický režim se zkrátka všemožně snažil komunity rozehnat, anebo jim aspoň znemožnit žít podle jejich apoštolátu, navíc je zcela izoloval od zbytku světa. K opuštění Bílé Vody sestry potřebovaly souhlas správce kláštera nebo referentky, kteří je zpočátku vydávali jen ze závažných zdravotních důvodů. To trvalo až do šedesátých let, kdy spolu s celospolečenským uvolněním povolil i dozor nad řeholemi. Přituhlo opět s počátkem normalizace, ale úrovně šikany, které sestry čelily v padesátých letech, to už naštěstí nedosáhlo.

Z dochovaných pramenů víme, že v Bílé Vodě vznikla snad největší církevní komunita v Evropě. Před internací byla řeholnicím nabízena možnost návratu do civilního života, kolik z nich se pro něj rozhodlo?

Nemám k dispozici přesnou statistiku, ale byly to spíš jednotky případů. Doložené jsou naopak případy, kdy se sestry nenechaly přesvědčit ani po dobrém, to znamená ani za cenu nabídky peněz nebo přidělení domku ve vyprázdněném pohraničí, ani po zlém. V tom druhém případě to znamenalo ztrátu svobody v internacích, posléze odvlčení novic do továren, kde musely čelit zájmu mladých mužů, kteří byli finančně motivováni, aby mladé řeholnice takzvané „svlékli z hábitu“. Snažili se za úplatek navázat se sestrami vztah, který měl končit nejlépe těhotenstvím. Takové řeholnice by se už pochopitelně

Foto: David Konečný

**SNAŽILI
SE ZA ÚPLATEK
NAVÁZAT
SE SESTRAMI
VZTAH, KTERÝ MĚL
KONČIT NEJLÉPE
TĚHOTENSTVÍM.**

nemohly k řádu vrátit. Nicméně ze svědectví sester víme, že se zlákat většinou nedaly, naopak se zatvrdily, a všechny pokusy o laicizaci statečně odrážely.

Mluvíme spolu o událostech, od kterých nás dělí víc než sedmdesát let. Žijí ještě pamětníci, se kterými jste mohla mluvit?

Během let, kdy jsem na knize pracovala, jsem mluvila s několika sestrami, které v internacích prožily část života. Ty rozhovory měly jedno společné – ony si nikdy nestěžovaly, nemluvily o útrapách, o šikaně, ničeho nelitovaly. Dokonale se se vším, co se stalo, smířily a těm, kdo tak neblaze ovlivnili jejich životy, odpustily. Nejvíc jsem se tedy dověděla z pramenů v archivech, kde jsem mohla číst hlášení zmocněnců o průběhu Akce Ř, anebo svodky církevních tajemníků nebo referentů, kteří na řeholnice v klášterech dohlíželi. Pomohly mi také studie o procesech s představiteli řeholních řádů nebo memoáry žen vězněných v padesátých letech v československých věznicích.

Komunistická moc oslabila nejen řády, ale ničila touto akcí i kláštery jako místa, kam se ženy uchýlovaly motivovány službou Kristu, ale braly je i jako útočiště, kam by se mohly ty s poňnutým osudem odebrat, schovat, je to tak?

Ano, režim spolu s kláštery uzavřel i útulny, sirotčince, pečovatelské domy a další podobné charitní ústavy včetně církevních škol, které fungovaly pod správou ženských řádů. Zničil tak celou síť institucí pro sociálně potřebné a nahradil je vlastními, kam ovšem posílal narychlo vyškolený personál. Zkušené sestry ošetřovatelky a zdravotnice, které své povolání vykonávaly neúnavně a zodpovědně, protože ho vnímaly jako poslání, pak v systému velmi chyběly.

Narazila jste při rešerších i na to, jestli a vůbec se s těmito palčivými tématy z historie, jako je právě rušení řádů, vyrovnávala sama katolická církev? Byla myslitelná nějaká forma odporu?

Odpor samozřejmě existoval, vždyť od oficiální církve, která se postupně stala loajální komunistům, se odštěpilo několik linií podzemní církve. A právě v té moravské, vedené legendárním biskupem Felixem Davidkem, se myslelo i na vězněné křesťanky a internované řeholnice. Biskup Davídek je dodnes kontroverzní postava, protože na pomoc zmíněným ženám, ke kterým nebyli například do věznic pouštění duchovní, vysvětil několik katolických kněží. Ačkoli takovou praxi nepovoluje *Kodex kanonického práva*, byla to v podmínkách totalitní diktatury velmi jasnožřivá forma rezistence, protože svěcené ženy mohly sloužit, aniž se musely bát, že se dosta-

nou do hledáčku tajných služeb. Nikdo totiž takovou možnost nepředpokládal. Biskup Davídek věděl, že společnost se v kritických momentech ocitá opakovaně, takže svěcení žen vnímal také jako příklad možné praxe pro celosvětovou církev, nicméně ta to dodnes nepřijala. Podle mého ke své vlastní škodě. V jednadvacátém století je fakt, že ženy nejsou součástí vyšší hierarchie, a nemůžou se tak podílet na směřování církve, už jen těžko pochopitelný.

Začlenění žen do církevních úkonů je důležitým tématem vašeho románu. V knize zmiňovaný apoštolský list papeže Jana Pavla II. ještě z roku 1994 o tom, že svěcení žen je v katolické církvi naprosto vyloučeno, naznačuje, že nešlo o výjimečné snahy. Jsou zmapovány osudy rebelujících řádových sester, které stejně jako vaše postava Evarista usilovaly o zrovnoprávnění?

O takových případech nevím, románová sestra Evarista i řád, v němž působí, jsou fiktivní. Nechtěla jsem se tím, že bych příběh řeholnice, která pocítí *vocatio* (*povolání, pověření* – pozn. red.) a nabídne skrze svou kněžskou roli řešení svým blízkým, dotknout skutečně perzekvovaných osob a řádů. Nicméně emancipační snahy žen v církvi nejsou nic nového, objevovaly se i v předchozích staletích, jak můžeme vidět na případu Vilemíny České, kterou v knize také zmiňuji. Ta už na konci třináctého století hlásala, že jediná možnost, jak ozdravit církev, je připustit ženy do církevních úřadů. Označila dokonce i tu, která by se měla stát příští papežkou. Pokud vím, zmiňovaný apoštolský list *Ordinatio Sacerdotalis* vydal papež Jan Pavel II. především proto, by zamezil dohadům, zda v katolické církvi nebude povoleno svěcení žen stejně, jako tou dobou bylo povoleno v anglikánské církvi. Tyto dohady ale zaznívaly z různých koutů západního světa a předpokládám, že oslovovaly a oslovují i ty z žen, které působí v řádech.

Sestry byly v obci Bílá Voda uvězněny celých čtyřicet let. Co se stalo s těmi, které se dočkaly revoluce, listopadu 1989?

Vracely se postupně do svých mateřinců a filiálék, které jim byly po revoluci vráceny. Často byly v dezolátním stavu, protože je měla ve správě například armáda, někdy byly objekty klášterů nebo charitních ústavů úplně zničené. Porevoluční období tak probíhalo ve jménu náročné rekonstrukce a znovuobnovení činnosti.

Porevoluční euforie nicméně znovuobnovení činnosti řádů neprovázela. Režim už sice řádové sestry beztrestně týrat nemohl, ale ústrkům byly vystavovány i ve svobodné společnosti.

V případě Bílé Vody, kterou jste do hloubky poznala, byl možná klíčem ateismus, který je v pohraničí, v bývalých Sudetech, tak silný...

Ve skutečné Bílé Vodě byly sestry mezi obyvateli nakonec velmi oblíbené. Protože mezi nimi byly vzdělané ženy, učily třeba místní děti cizí jazyky nebo hře na hudební nástroje, což byla v tak odlehle lokalitě opravdu skvělá příležitost. Nicméně když odtud počátkem 90. let odešly, nevívali je lidé v jejich původních působištích vždycky s otevřenou náručí. Pokud nebyly řádové nemovitosti zdevastované, sloužily často třeba už jiným, často veřejným účelům, a jejich navrácení tedy lidé nesli nelibě. Bohužel, na fakt, že co bylo ukradené, se má vrátit, u nás nepanoval jednoznačný názor.

Když se do Bílé Vody vypravíme dnes, najdeme v této horské obci nějakou připomínku, pamětní místo upomínající na nucený pobyt stovek řeholních sester?

Na návštěvu stojí především působivý hřbitov, kde je pohřbeno na sedm set padesát řeholnic, a Muzeum izolace, internace a integrace.

O románě říkáte, že je to vaše nejprožitější kniha. Lze to chápat tak, že jste narazila na téma zásadní i pro vás samou? Zasáhlo snad do vašeho vlastního vnímání víry?

Jako nejprožitější ji vnímám proto, že jsem ve stejné době prožívala i vlastní duchovní hledání. Pocházím z jižní Moravy, otec a jeho rodina byli věřící katolíci, a než se mí rodiče rozvedli, byl kostel součástí mého života. Pak jsem dětství a dospívání strávila v ateistickém prostředí, ale po třicítce a nějakých těch životních karambolech jsem najednou cítila potřebu ohledat si své kořeny a k tomu patřilo i přezkoumání mé osobní víry. Vlastní duchovní

hledání, pátrání po příbězích řeholnic a psaní se tedy celou dobu prolínalo, žila jsem tím tématem skutečně intenzivně. Nepamatuji se, že bych za těch posledních deset let odjela na dovolenou nebo byl jen na víkend bez počítače a nějakých dokumentů k pročtení. Nedovedla jsem se od těch věcí odpoutat. Proto teď taky cítím tak velkou úlevu, když se mi tu obrovskou horu materiálu podařilo zřetěžit do příběhu a když jsem si pro sebe všechno uzavřela.

V centru vašeho zájmu velmi často stojí ženy, ty, které se dokázaly prosadit v oblastech, kterým dřív dominovali muži, ty, které šly proti společenským konvencím, ženy odvážné a inspirativní. Jakým ženám dáváte hlas v případě Bílé Vody?

Jsou to ženy, které své životy zasvětily pomoci potřebným, ale jejich vlastní příběh nebyl považován za dostatečně důležitý, aby se mu věnovala pozornost. Mám dojem, že tak je to se ženami v církvi obecně. Jsou důležité jako pomocnice, obecnstvo a „dav“, ale není tu zájem o to, aby měly moc a vliv na klíčová rozhodnutí. A přitom by to bylo tak potřebné a koneckonců i zdravé. Proto se v příběhu ústřední postavy, sestry Evaristy, zrcadlí i příběh Ludmily Javorové, jedné z kněžek, kterou na počátku sedmdesátých let vysvětil zmíněný tajný biskup Felix Davídek. Její příběh dodnes rozděluje společnost, já si ale myslím, že šlo o klíčový precedent, který je jedinou možnou budoucností katolické církve. Pokud nemá v tomto století ztrácet své ženské věřící a spolu s nimi i jejich děti, to znamená celé příští generace, musí být problém kněžského svěcení žen přehodnocen. Bílá Voda je tak poctou nejen řeholnicím vězněným minulým režimem, ale i nesmírně odvážným členům Davídkovy skryté církve Koinótés, zejména Ludmile Javorové. ■

KATEŘINA TUČKOVÁ (1980)

Narodila se v Brně, vyrůstala v jihomoravské vesnici Moutnice, posléze v Kuřimi. Vystudovala historii umění a český jazyk a literaturu na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity. Debutovala novelou Montespaniáda (2006), následovaly romány Vyhnání Gerty Schnirch (2009), Žitkovské bohyně (2012) a Bílá Voda (2022). Vydala řadu odborných publikací z oblasti výtvarného umění. Na divadelní jeviště vstoupila v roce 2018 původ-

ní hrou Vitka na motivy života hudební skladatelky a dirigentky Vítězslavy Kaprálové. Hry podle jejích románů uvádějí Městské divadlo Brno, HaDivadlo, Husa na provázku či Divadlo pod Palmovkou. Je nositelkou cen Magnesia Litera, Ceny Josefa Škvoreckého, Ústav pro studium totalitních režimů jí udělil Cenu za svobodu, demokracii a lidská práva. Její knihy byly přeloženy do dvaceti jazyků. Má dvě děti, žije v Praze a Brně.

NEPAMATUJI SE,
ŽE BYCH ZA TĚCH
POSLEDNÍCH
DESET LET ODJELA
NA DOVOLENOU NEBO
BYŤ JEN NA VÍKEND
BEZ POČÍTAČE
A NĚJAKÝCH
DOKUMENTŮ
K PROČTENÍ.

